

Prof. dr. J. Miländer

Naissuguelundite vähk

Tartu 1933

Eesti Tervishoiu Muuseumi väljaanne nr. 81

Eesti Tervishoiu Muuseumi väljaanded.

Saadaval suuremates raamatukauplustes ja Tervishoiu Muuseumis,
Pepleri tn. 32, Tartus. Tasu võib saada ka postmärkeides.



Brošüürid :	Hind
Suguhaigused	8 senti
Gripp ehk influentsa. Prof. dr. K. Schlossmann	8 "
Rahiit ehk inglishaigus. Prof. dr. A. Lütis	8 "
sama paremal paberil kaantega	12 "
Inimese soolte ussid. Dr. Joh. Waldmann	8 "
sama paremal paberil kaantega	12 "
Elukorteri viletsus ja selle lahendamise võimalused. M. Martna	8 "
sama paremal paberil kaantega	12 "
Tiisikus. Dr. Aug. Veltmann	8 "
sama paremal paberil kaantega	12 "
Missugune peab olema tervishoiuline elukorter. Dr. V. Sumberg.	8 "
sama paremal paberil kaantega	12 "
Haigused, mida inimesed loomadelt võivad saada. Prof. K. Saral.	8 "
Tervisele kasulik ja kahjulik piim. Loomaarst A. Arras	8 "
Tööliste tervishoid. Dr. V. Sumberg	8 "
sama paremal paberil kaantega	12 "
Sotsiaalne võitlus vähktõvega. Prof. K. Schlossmann	8 "
Päikesevannid. Dr. Joh. Valdman	8 "
Silma marjad. Eradotsent dr. O. Kuriks	15 "
Kopsutiisikuse ravist. Eradotsent dr. A. Arrak	8 "
Sügameid meie noorsoo suguelu algusest. Eradotsent dr. H. Madison ja Seksuaalküsimuse selgitamine lastele. Dr. Olga Madison, kokku	15 "
Mis on röimatism ehk jooksja. Dr. J. Rosenthal	8 "
Kiirikseen-tõvest. Prof. dr. A. Valdes	5 "
Selja ja ristluu valudest naistel. Eradotsent dr. R. Kleitsmann	5 "
Murdeiga ja suguline kasvatus. Dr. H. Zirk	5 "
Kompjalad ja nende ravimine. Dotsent dr. B. Jürgens	5 "
Maohaavand (maopaise). Eradotsent dr. H. Normann	5 "
Esimese abi rohukapp ja koduapteek. Dr. V. Sumberg	5 "
Lastekaitse korraldus Eestis. Dr. E. Lasberg	5 "
Kuidas peame hoolitsema oma jalgade eest. Dotsent dr. B. Jürgens	5 "
Uni ja tema häired. Dr. H. Zirk	8 "
Noorsoo suguelust. Prof. dr. A. Paldrock	10 "
Haiglane rasedus. Dr. K. Kook	5 "

Äratrükk ajakirjast „Tervis“.

Naissuguelundite vähk.

Prof. dr. J. Miländer.

On tõsiasi, et naistel vähktõbi palju sagedamini ette tuleb kui meestel. Selle põhjuseks on osalt nais- ja meessugu kehaehituse vahe. Naisel on kaks elundit enam kui mehel, mis väga tähtsat osa naise elus mängivad. Need elundid on emakas ja rinnanäärmed. Nendes elundites tuleb naisel vähktõbi kõige sagedamini ette.

Vähktõbi on juba vanast hällist ajast teada. Kõige vanemad arstiteaduse ajaloos säilinud teated vähktõvest on leida kuulsa kreeka arsti, Hippokratese, töödes, kes nimetas seda haigust „Carcinoma'ks“, milline nimetus ka praegugi veel arstiteaduses on tarvitusel.

Vähktõve loeti kõige raskemaks inimsoo haiguseks ja peeti parandamatuks tõveks. Teda põletati tulise rauaga, lõigati noaga ja kääridega välja, määriti salvidega, mis sisaldasid suure mõjuga keemilisi vahendeid ja raviti mitmekesiste taimedega. Kõik oli aga asjata. Mõned abinõud andsid näilist paranemist, kuid mõne aja pärast võttis haigus uut hoogu ja viis haigeid pika kannatuse järele hauda.

Võitlus vähktõve vastu on kestnud sajandeid, kuid võimsamad abinõud on alles viimase aja saavutused, iseäranis sellest ajast, kui 1) vähktõve kõrvaldamise operatsiooni meetodid olid viimase võimaluseni välja töötatud ja 2) kui leiutati röntgeni ja raadiumi kiired. Praegusel ajal kirurgide kui ka günekoloogide enamusel on ühine vaatekoht vähktõve ravimise kohta, ja nimelt: kõik juhud, kus haigus on veel oma arengu algul ja haigus oma algkohalt pole kaugemale levinud, tulevad opereerida.

Nagu teada, on viimastel aastakümnetel, tänu tervishoiu abinõudele, nakkushaigused, nagu kolera, rõuged, tüüfused j. t. oma kohutava iseloomu kaotanud, kuna aga võitlus vähktõve vastu

pole veel soovitavaid tagajärgi andnud ja võib ütelda, et mõnede maades sureb iga aasta vähktõppe enam inimesi kui tuberkuloosi.

Palju on meil vähktõbe.

Vähktõve tekkimine ei ole mitte piiratud kliimast, rahvaste tõust, elueast jne. Nagu kaugel külmal põhjamaal eskimo naine võib tabatud saada emaka vähist, samuti ka kesk-aafrika neegri naine pole kaitstud ta eest. Igas rahvaste tõus, igas rikkas ja vaeses perekonnas, igas nooremas ja vanemas eas tuleb vähktõbi ette; nooremas eas, kuni 20 a., võrdlemisi vähe. Naistel esineb emaka vähk kõige sagedamini peale 40. eluaastat. Ainult juudi soos tuleb vähem vähktõve ette. Kuna tiisikus palju aastaid kestab, on vähktõvelise eluiga õige lühikene: 2—3 aastat, läbistikkuna 2½ a. Kui palju on vähktõvelisi iga aasta, saame kätte, kui kasvatame vähktõppe surnute arvu kahe ja poolega, s. o. vähktõvelise elueaga. Näiteks oli 1930. a. Saksamaal vähktõppe surnuid 110.000 inimest, kasvatades seda arvu kahe ja poolega, saame Saksamaal 1930. a. 275.000 vähktõvelist—60 milj. elaniku peale. Meil, Eestis, oli 1928. a. vähktõppe ja muude pahaloomuste kasvajate kätte surnuid 433 meest ja 572 naist, kokku 1010 inimest. Kui kasvatada seda arvu kahejapoolega, saame 2525 inimest pahaloomuste kasvajatega 1,1 milj. elaniku peale, sellega oli Eestis 1928. a. suhteliselt ligi kaks korda vähem pahaloomuste kasvajatega haigeid, kui Saksamaal.

Kui võrrelda surevust tiisikuse ja vähktõve vahel, siis on leitud, et viimasel sajandi poolel kõigis kultuuri maades tuberkuloosi surevus on vähenenud $\frac{2}{3}$ võrra, kuna surevus vähktõppe on samal ajal kahe- ja kolmekordseks tõusnud.

Naisel võib, nagu mehelgi, igas elundis vähktõbi areneda, eriti aga on just naissuguelundid väga vastuvõtlikud vähktõvele. Suguelunditest omakorda tabab vähktõbi kõige sagedamini emakat, kuna välistes suguelundites, tupes ja munasarjades vähem vähktõve ette tuleb.

Miks naised on vastuvõtlikumad.

Kui küsime, mispärast just suguelundites, eriti emakas, vähktõbi kõige sagedamini areneb, siis peab tähendama, et suguelundites vähktõbi leiab väga soodsad arenemise tingimused. Naisel iga kuu ilmuv kuupuhastus toob suuremat liigveresust suguelunditesse, mis kuupuhastuse lõpul jälle kaob. See nähe on nagu lainetaoline liigutus, on tõus ja mõõn naise elus, kus koed vahel enam, vahel vähem verd saavad. Rasedused, sünnitused ja lapsevoodi, suguline läbikäimine, põletikprotsessid, haigusliised eri-

tused — valgevoolus — on asjaolud, mis kutsuvad esile korduvalt suguelundite ärritust. On teada, et vähktõbi tekib korduvatest ärritustest: piibumeestele huultel, kõrtsmikkudel söögitorus ja maos alalisest napsutamisest, aniliinivabrikute töölistele kusepõies, tubakavabrikus töötajatele kopsus tubakatolmust jne. Ärrituste kohal võib normaalne koerakk vähirakuks muutuda, mille omadus on kiirelt jaguneda, metsikult ja ruttu kasvada ja oma ümbruses olevaid kudesid ja elundeid hävitada. Vähk on arenemise kiiruse suhtes mitmekesine. Mõned vormid arenevad väga kiiresti, nõnda et algkohast paari kuu pärast juba kaugele on levinud, kuna teised enam aegamööda kasvavad. Kõik oleneb keha vastupanu võimest. Krooniliste ärrituste mõjul tekkinud rakkude häired võivad ruttu paraneda, kui kehal on veel küllalt jõudu rakkude uuendamiseks, taastekkimiseks.

Kui aga rakkude taastekkimine on puudulik ja korratu, tekib kehas vähktõve eelsoodumus (dispositsioon), mis võimaldab juba väheste korduvate vigastuste ja ärrituste tagajärjel vähkrakkude arenemist. Nii näeme just vanemas eas, kus üksikud rakud, koed ja elundid hakkavad oma eluenergiat kaotama, et eelsoodumus vähktõvele on tekkimas. Nii kehalised kui ka hingelised ärritused ja mõjutused, nagu kurbus ja mure, võib vähi arenemisele viia.

Kuidas areneb emakavähk.

Nende üldiste vähktõve tekkimise mõiste selgitamise järele vaatame nüüd, kuidas areneb naisel emaka vähk.

Emakas on õõslihas. Sisemist pinda katab limanahk, välist kelme. Keskmine kiht on lihaskude. Sünnituse ajal tulevad emaka välises suudmes ette vigastused ja rebendid, tekivad armid, mille tõttu suudme avaus on ovaalseks ja sageli ka lõheks muutunud. Emaka tupe osa vigastused ja armid, põletikprotsessidest tekkinud koemuudatused valmistavad pinda ette vähkkoe tekkimiseks.

On teada, et vähk tekib enam naistel, kes on sünnitanud, kui neil, kellel pole lapsi.

Emaka tupe osa vähk on piirdunud emaka tupeosa ehk emaka kaela peale ja sellepärast nimetatakse seda emakakaela vähiks, kuna vähk, mis areneb emaka keha limanahast, nimetatakse emaka keha vähiks. Esimene tuleb 9 korda sagedamini ette, kui viimane.

Kuidas emaka vähki ära tunda.

Kui meie nüüd lühidalt tundma oleme õppinud, kuidas areneb emaka vähk, vaatame, kuidas vähja ära tunda.

Peab ütleva, et haiguse alul pole mingisuguseid nähtusi, mis ärataksid tähelepanu. Et haigus kõige sagedamini tekib 40. ja

50. eluaastate vahel, siis ei pane naised tähele, kui neil on sugu-elunditest korratu verejooks, sest selle eaga langeb kokku ka loomulik kuupuhastuse ärajäämine, mis sageli korratu verejooksuga on seotud. Verejooks, mis on kuupuhastuse ajal, olgu see korralik või korratu, tuleb veri emaka keha limanahast, on tume-punane, vedel veri, s. o. venoos-veri.

Verejooks aga vähktõve puhul tuleb vähihaavast, s. o. haavast, mis on saadud sellest, et vähirakud on emaka kaela või ka emaka keha limanaha ära hävitanud ja veresooned avanud. Veri vähktõve puhul on haava vedelik, ta on nagu lihapesemise vesi, sisaldab lagunenud väikesi koetükke ja annab lõhna.

Mõni aeg enne vähihaava tekkimist on haigetel sageli valgevoolus, limane, vedel eritus tupest, mis pesu peal ära kuivades kollakad plekid jätab.

Kui vähihaav suureneb ja süveneb, siis on juba alaline verine, lõhnav, mustjaid vere- kui ka lagunenud koetükke sisaldav eritus tupest.

Suurema koehävituse puhul on juba ka suurem verejooks ja verekaotus.

Nii kaua kui vähk on alles emaka tupe osa peal, ei tunnegi haiged suuremat valu. Valu tekib alles siis, kui vähk on kauge-male tupe osast emaka kõrvalkudedesse tunginud, kus närvid kas vähikoe infiltratsioonist pigistatud või ka vähirakud närvirakkudesse on tunginud. Säärasel vähktõve arengul on juba igasugune radikaalne operatiivne abiandmine täitsa võimatu. See on kurb lugu vähitõvelisel naisel, et ta ei tunne valu tõve algusel, ei pane tähele väikest valgevoolust ja kuupuhastuse korratust ega verejooksu kuupuhastuse vaheajal. Alles valud ajavad ta arsti juure abi otsima ja siis on hilja haigust operatsiooni teel kõrvaldada.

Pean tähendama, et mitte ainult Venemaal, kus talurahvas vaesuses ja viletsuses elas ja harimata oli, tuli $\frac{3}{4}$ vähitõvelistest hilja arsti poole, vaid ka Eestis, kus sotsiaalsed olud paremad ja haridus kõrgem, on samasugune olukord — ikka ja ikka tulevad vähktõvelised kliinikusse abi otsima liiga hilja ja ainult $\frac{1}{4}$ haigest võib opereerida.

Kurvad tagajärjed.

Kui vähk on levinud emakast kaugemale kõrvalkudedele, on tabatud kusepõis, põrasool, kusejuhad või kõhukelme, mille tõttu võib mulk nende elunditesse tekkida ja siis haige ei saa uriini ega musta pidada, on alatasa märjas ja omas mustas, nahk haudub, tekivad lamatishaavad. Haige kahaneb päev-päevalt, nagu läheb kitsaks, nina teravaks, silmad on auku vajunud, valude pärast kaebab ta ööd ja päevad ja ainult morfiumi uimastav mõju annab talle mõneks hetkeks rahu. Söögiisu kaob, jalad paistetavad üles ja alalise verekaotuse tõttu ja üldse nõrkuse kätte tuleb pikka,

piinarikka haiguse järele maise elu lõpp. Nii on lühidalt vähihaiguse kurb pilt. Et vähktõbi väga sagedasti ette tuleb, siis võib küll ütelda, et vist ei leidu ühtegi perekonda, milles mitte üks ehk teine lähem ehk kaugem sugulane sellest valurikkast haigusest tabatud ei oleks ja haigus on sellega paljudele tuttav.

Mis puutub emaka keha vähisse, siis võib ütelda, et ta palju harvem ette tuleb, palju aeglasemalt areneb ja naisi tabab enamasti 50—60. eluaastas. Nähud sarnanevad üldiselt emaka kaela vähile. Alul on vähk emaka õõne limanahas väikese muhuna, mis aga aegamööda laieneb ja emaka limanaha ja lihaskudet enam ja enam hävitab. Et juba 50.—60-a. naisel emaka lihaskiht niikuinii juba vanaduse tõttu on õhukeseks kihiks muutunud, siis ei kesta mitte kaua, kui vähirakud emakalihaskude ära hävitavad ja emaka katte — kõhukelmeni jõuavad. Kõhukelme ei suuda ka palju vastu panna ja tulevad vähirakud läbi kõigi kolme emaka kihi kõhuõõnesse. Tekib auk emaka seinasse. Kui läbistus on kusepõie kohal, siis on emaka õõne ja kusepõie vahel ühendus tekkinud. Kui soolte silmus on emakaga kokku liitunud ja läbistus on kokku liitunud silmuse suunas, siis tekib ühendus soolte ja emaka õõnega. Peale emaka läbistumist tekib surmav kõhukelme-põletik.

Munasarja vähk.

Munasarjade vähk tuleb harvem ette kui emaka kaela vähk. Arvatakse, et kõikidest munasarjade kasvajatest on 10% pahaloomused. Munasarja vähk areneb kas tahke kasvajana kuni lapsepea suuruseni või põie sarnaselt kuni mehe pea suuruseks või veel suuremaks.

Pahaloomused munasarja kasvajad on enamasti ühel ajal mõlemas munasarjas kasvamas, lähevad õige ruttu kõhukelme, soolte ja rasviku peale üle ja tekitavad vedelikku kõhuõõnesse.

Nii emaka kui ka munasarjade pahaloomuste kasvajate puhul tekib lõpuks kõhnenemine ehk kurtumus, s. o. endisest priskest naisest jääb järele luu ja nahk.

Välise suguelundite vähk.

Välise suguelundite vähk tuleb õige harva ette. Ka siin on tegemist alul väikese muhukesega limanahal, millest tekib vähihaav. Viimane laieneb ja süveneb, hävitades ettepuutuvad koed. Vara on tabatud kubemenäärmed, mis suurte kõvade muhkudena mõlemal pool kubemetes naha all tunda on.

Rinnanäärme vähk.

Rinnanäärmete vähk tekib naistel kõige sagedamini 45 kuni 50 a. Ta kasvab aegamööda ilma valuta, sellepärast haiged ei teagi enne midagi, kui juhuslikult rinde pestes, kuivatades jne.

märkavad kõva tükikese rinnas. Enam teadlikud naised pööravad otsekohe arsti poole, teised aga ei pane mingit rõhku sellele ja lasevad kasvajat kasvada. Alles siis, kui pool aastat ehk enam on möödunud, kui rind kõvaks tükiks muutunud, rinnapealne nahk tükiga kinni kasvanud, kortsu tõmbunud ja valu teeb — tulevad haiged arsti juure. Selle aja vältel võivad juba tabatud olla kaenlaalused ja rangluupealsed mahlanäärmed ja muutuda suurteks üksteisega liitunud näärmete pakkideks, mis esile kutsuvad valu ja takistavad käe liikumist.

Need on üldjoontes haigusnähud, mis suguelundite vähktõb naisele kaasa toob.

Kas on võimalik hoiduda vähktõvest.

Kõige pealt peab tähendama, et vähktõbi pole nakkushaigus, ta ei lähe mitte haigelt isikult tervele üle ja ei hakka ka siis arenema, kui ta haigelt tervele külge poogitakse, nagu ühe arsti katse enese peal on näidanud.

Et haigus enamaste ja sagedamini vanemas eas ette tuleb, siis võib arvata, et ajahammas inimese elundite kallal närib, et nad kaotavad oma vastupanu võime, ära kuluvad, tarvilikult ei uuene ja sellega juba vähirakkude tekkimisele vastuvõtlikuks muutuvad. Vähemad ehk suuremad tõuked ja ärritused kutsuvad siis esile vähi arenemise, iseäranis siis, kui tegemist on alaväär- tuslise konstitutsiooniga.

Nende suurte muudatuste järele, mis vähktõvelisel veres ilmuvad, on katsutud uuemal ajal vastavate vahenditega verekoosseisule mõjuda nõnda, et see jälle normaalseks muutuks. Mitmekesiste keemiliste vahendite tarvitamine vähiraviks pole andnud soovitavaid tagajärgi. Kahjuks peab tähendama, et rohtu vähitõve väljaravimiseks seni pole leitud. Ainuke võimalus on vähitõvest päästmiseks radikaalne operatsioon. Viimastel aastakümnetel on õige häid resultaate saadud kiirte raviga, kas röntgeni- või raadiumi kiirtega, iseäranis raadiumi kiirtega.

Neil juhtudel, kus vähk on oma algkohast kaugemale levinud, kus operatsioon on raskendatud, saab häid tagajärgi röntgenikiirtega. Röntgenikiirte mõjul paraneb vähihaav, või kui on suur lillekapsapea sarnane kasvajas emaka tupe osal, siis kaob ka see peale kiiritamist ja siis võib 6—8 nädala pärast emakat radikaalselt kõrvaldada haigele palju vähema hädaohuga.

Radikaalne emakavähi ravi seisab selles, et kõhuõõne avamisega kõrvaldatakse emakas, munasarjad, munajuhad, emaka kõrval asuv sidekude, niude mahlanäärmed ja ka ülemine tupe osa. Mida kaugemal vähist tabatud koest opereerida saab, mida enam on emaka ümbrusest sidekude ja mahlanäärmeid kõrvaldatud, seda paremad on tagajärjed kauemaks ajaks terveks jääda, ilma et kartus tekiks, et haigus uuesti ilmub. Radikaalne emaka vähi operatsioon on raske ja nõuab suurt tehnilist oskust. Vähktõve

ravimisel on ka suur tähtsus raadiumi kiirtel. Iseäranis on kuulus oma ravimise tagajärgedega Radiohemmet, s. o. raadiohaigla Stokholmis, millel mitu grammi seda väärtuslikku kallist ainet kasutada. on.

Profülaktilisest ehk haigust ärahoidvast seisukohast on väga tähtis teada:

1) Et sünnituse puhul tekkinud haavad emaka kaelas ja lahklihas peab kinni õmblema.

2) Et iga valgevool, mis tekib naisel vanemas eas (umbes 40 a.), on kahtlust äratav, kahtlust suurendab veel asjaolu, kui valgevoolu all naine pole enne kannatanud ja alles vanemas eas selle saab.

3) Iga verine väljavool naisel kuupuhastuse vaheajal on väga kahtlane asjaolu, mille puhul haige otsekohe peab arsti poole pöörama.

4) Kuupuhastuse häired on vanemas eas kahtlased, arstiline järelevaatus on tingimata tarvilik, et selgitada verejooksu põhjust.

5) Olemasoleva verejooksu puhul ei tohi naine mitte oodata verejooksu lõppu, et siis pärast alles arsti poole minna, vaid peab oma tervise huvides juba korratu verejooksu alul seda tegema.

6) Naine ei tohi häbeneneda arsti teha lasta sisemist järelkatsumist ka verejooksu ajal.

7) Iga verejooks, mis tekib naise suguelunditest tõstmise, kõhimise, sugulise ühenduse ja kõhukinnisuse pressimise puhul, on väga kahtlane.

8) Iga korratu verejooksu puhul suguelunditest peab haige abi otsima mitte külamooride, külatarkade ja ka mitte ämma-emandate juures, vaid ainult arsti juures, ja kõige parem eriarsti juures, sest arsti ülesanne on, vähihaigust ära tundes, haiget otsekohe haiglasse saata.

9) Vähtõve algusel ei tunne haiged mingisugust valu. Kui juba valud on tekkinud, siis ärgu haiged lootust paranemisele kaotagu, vaid mingi eriarsti juure, kes siis otsustab, kuidas tuleb ravida, kas operatsiooniga või kiiritamisega.

10) Oleks ekslik arvamine, et ainult vanematel naistel vähktõbi ette tuleb. Ka nooremas eas võib vähktõbi tekkida, kuid harvem kui vanemas eas, niisamuti ka rasedal naisel.

Kui naised neid juhtlauseid täidaksid, saaks nii mõnigi naine vähist terveks, sest vähk on parandatav haigus, kui haige on varakult opereeritud ja ettevaatuse mõttes ka kiiritatud.

	Hind
Sigimatusest abielus. Eradotsent dr. R. Kleitsmann	8 senti
Emakavähi varasest avastamisest ja selle tähtsusest vähktõve vastases võitluses. Eradotsent dr. R. Kleitsmann	8 „
Naissuguelundite vähk. Prof. dr. J. Miländer	8 „

Raamatud :

Isiklik terviseraamat. Prof. dr. A. Lüüs	75 „
Esimene abi õnnetusjuhtudel. Samariitlase käsiraamat. dr. V. Sum- berg (Ühine väljaanne Naiskodukaitse Kesksuhatusega) . . .	175 „

Lendlehed :

Nõuanded emadele 45×36 cm 5 snt. Ussi hammustus. Dr. V. Sumberg. 3 snt. Tervishoiu käsud. 1 snt. Sügelised. Dr. V. Sumberg. 3 s. Veremürgistus. Dr. H. Jürgenson. 3 snt. Suitsetamisest. Dr. A. R. 3 senti.

Pildid ja plakatid, värvilised :

Meie oleme rahva tulevik (Meie nõuame) 73×50 cm.	20 „
Kuidas suurt verejooksu sulgeda, 70×50 cm.	20 „
Elate kaua, kui täidate järgmisi näpunäiteid, 80×60 cm.	20 „
Esimene abi uppumisel (ühevärviline). Dr. V. Sumberg 69×50 cm. —	„
Toiduainete toiteväärtus. Dr. V. Sumberg, 110×75 cm.	175 „

Kahjulikkude putukate pildid loomutruudes värvides. (Saksa Entomoloogia Seltsi väljaanded), eestikeelne tekst trükitud E. T. Muuseumi poolt.

Kärbes. Riidekoi. Jahukoi. Terakärsakas. Voodilutikas. Kirp. Riidetäi. Peatäi. Prussakas. Tarakann. Õunapuu õielõikaja à 100×70 cm., komplekt 10 pilti krooni 40.—, üks pilt krooni 4.—

Pildid esimese abi alalt.

16 pilti à 55×37 cm.	}	450 „
5 pilti à 70×55 cm. kokku 21 pilti		

Margid :

Kuidas suurt verejooksu sulgeda, 100 tükki	50 „
Meie oleme rahva tulevik 100 „	50 „

Postkaardid.

Kuidas suurt verejooksu sulgeda	4 „
Meie oleme rahva tulevik	4 „
Lähme nõuandepunkti	4 „